Op Hoop van Zegen

Herman Heijermans

OP HOOP VAN ZEGEN

Spel van de zee in vier bedrijven

Zachte Steen

Auteurs	Herman Heijermans
Originele titel:	Op hoop van zegen
Jaar eerste uitgave:	1901
Huidige uitgave:	2026
Cover:	Uitgeverij Zachte Steen
ISBN	978-90-837650-7-5
NUR	307

Deze uitgave met licht gemoderniseerde spelling is gebaseerd op de eerste druk.

© Uitgeverij Zachte Steen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Voorwoord

Al jaren voordat hij *Op Hoop van Zegen* schreef, had Heijermans 'de gruwelijke ellende eener visscherbevolking gezien, eene ellende zóo groot als nauwelijks in steden bestaat'. Hij had twee jaar in Wijk aan Zee gewoond en kwam veelvuldig in Katwijk en Scheveningen. In 1898 bezocht hij het eerste Nationaal Visscherij-congres en begon hij structureel krantenberichten, officiële verslagen en andere informatie over de misstanden in de zeevisserij te verzamelen. Het schrijven van het werk zelf kostte hem slechts twee maanden, en op 24 december 1900 ging *Op Hoop van Zegen* in de Hollandsche Schouwburg aan de Plantage Middenlaan te Amsterdam in première.

Het stuk sloeg onmiddellijk in als een bom. Het publiek stroomde massaal toe en het duurde niet lang voordat het drama internationaal werd opgepikt. Vertalingen volgden elkaar in hoog tempo op en het stuk was van Moskou tot New York op de planken te zien. In de decennia die daarop volgden, groeide *Op Hoop van Zegen* uit tot een onbetwist icoon van de Nederlandse cultuurgeschiedenis. Reeds in 1918 volgde de eerste verfilming met Esther de Boer-van Rijk als Kniertje, gevolgd door nieuwe verfilmingen in 1924, 1934 (weer met Esther de Boer-van Rijk) en 1986; de beroemde moderne verfilming met Danny de Munk als Barend. De praktijk waarover hij schreef, liet ook de politiek niet onberoerd. Mede dankzij *Op Hoop van Zegen* werd in 1909 de Schepenwet aangenomen, waarin onder andere scherpere veiligheidsnormen ter voorkoming van scheepsrampen en het onderzoek achteraf geregeld werden.

Gedurende de twintigste en eenentwintigste eeuw heeft de oorspronkelijke tekst van Heijermans de nodige transformaties ondergaan. Voortdurend werd het drama aan de veranderen-

de tijdsgeest aangepast, werd de nadruk verlegd, het speltempo veranderd en de toegankelijkheid vergroot. In latere versies werd het typische vissersjargon bijvoorbeeld sterk vereenvoudigd of gemoderniseerd.

Voor deze uitgave is teruggegrepen op de eerste druk, waarin de tekst met een licht gemoderniseerde spelling is weergegeven ter bevordering van de leesbaarheid. De kenmerkende zinsconstructies, het authentieke idioom en de scherpe woordkeuze van Heijermans zijn volledig intact gelaten, zonder dat de lezer gehinderd wordt door typerende oude spelvormen als de 'sch' waar nu de 's' gebruikelijk is, of een dubbele o waar nu de enkele standaard is. Verder zijn alle geschrapte dialooglijnen, nevenmotieven en subtiele nuanceverschillen in hun volle omvang behouden.

Dramatis personae

KNIERTJE, een vissersweduwe.
GEERT EN BAREND, haar zoons.
JO, haar nicht
COBUS, haar broer.
DAANTJE, diakenhuismannetje.
CLEMENS BOS, reder.
MATHILDE, zijn vrouw.
CLÉMENTINE, zijn dochter.
SIMON, scheepmakersknecht.
MARIETJE, zijn dochter.
MEES, Marietjes aanstaande.
KAPS, boekhouder.
SAART, vissersweduwe.
TRUUS, vissersvrouw.
JELLE, bedelaar.
1STE VELDWACHTER.
2DE VELDWACHTER.

Het Spel geschiedt in een Noordzee-vissersplaats.

Eerste bedrijf

De armoedige woonkamer van Kniertje. Links, twee bedsteden en deur. Rechts, ladenkast met heiligebeeldjes, pullen en portretjes. Een schouw. Achter, klinkdeur naar het kookhok, glazenkast, kooi met duif, raam met bloempotten. Middag.

EERSTE TONEEL

Cobus. Clémentine. Daantje.

CLÉMENTINE, ***een schetsboek op de knie***
Nou dan! - Cobùs!

COBUS, ***poserend, schrikt wakker, glimlacht***
Hè-hè-hè! Ikke heb niet geslapè... Nee, neè...

CLÉMENTINE
Hoofd meer zò - Nog meer - Wat zanik je nou! Strakjes zat je zo leùk. En - je hand op je knìè...

COBUS
Tja - as je zo lang stil zit - krijg je 't te pakkè...

CLÉMENTINE, ***ongeduldig***
Zou je nou asjeblief, às-je-blìèf nièt willen pruimen?

COBUS
Ik - ikke pruim niet. Kijk maar.

CLÉMENTINE
Hou dan je mond dicht.

DAANTJE, ***binnentredend door kookhok***

Dag saam.

CLÉMENTINE

Dàg. Ga nog maar ‘n hoekie om.

DAANTJE

Nee, juffrouw - ‘t wordt tijd. Nou - ik zou ‘m nog niet herkenne.

CLÉMENTINE, ***glimlachend***

O.

DAANTJE, ***zijn bril verzettend***

Ziet-u - as ‘k zo vrij mag zijn - z’n kin staat ànders - en - en z’n òòge bevalle me niet - maar z’n neus die is ‘m - en - en - z’n dassie da’s màchtig - daar zou je op zwere.

CLÉMENTINE

Zo.

DAANTJE

... En de bedstee met de gordijne... ‘t Is me ‘n bik.[1]

Neemt ‘n pruim.

Kan u mijn niet is gebruike?

CLÉMENTINE

Misschien. Hand hoger! Je mònd stil!

COBUS

Da’s makkelijk ezeid - as ù gewoon is te pruime en je niet pruime màg - dan kan je je lippe niet vàsthoue. Wat zeg jij, Daantjè?

DAANTJE

Ik zeg dat ‘t tijd wordt. We ete om vier en de moeder is làstig.

CLÉMENTINE

Dat zal met jullie ouwetjes wel nódig zijn.

DAANTJE*, een stoel bijschuivend*

Pèh! We hebbe nog al wat in te brenge! Niet dàt! ‘n Diakenie is me ‘n bik. Vrete met snauwe - of je ‘n bedelaar ben. Vanmorrege koffie as - as ‘t onderste uit de regenton - en errete zo hard as je eksteroog.

CLÉMENTINE

In jouw plaats - hou je mond stil! - zou ‘k God danken dat me ouwe dag bezorgd is.

COBUS

Tja-tja je mag je niet bezondige...

DAANTJE

God dànke? Née hoor. Me hele leven gevaren - hoeveel reize wel? - niet te telle - schipbreuk gehad - gebrek gehad - gevaren van me tiende - èn - twéé zoons op zee verloren. Nee hoor. Nee hoor. De moeder is ‘n krèng. Je zou d’r op d’r smoel slaan...

CLÉMENTINE

Nou! je bent hier niet in de kroeg.

DAANTJE

Dat ben ‘k net niet. Maar ‘t gaat je tot hièr zitte. Verlejen week mocht ‘k niet uit, omdat ‘k met je permissie, nàást ‘t bakkie gespoegd had. Zeg u nou zèllef - zou ù met òpzet nàást ‘t bakkie spoege? ‘n Diakenie is ‘n gevangenis. Hebbe ze je opge-

borrege dan zijn ze je kwijt. ‘k Wou da’k met fassoen door de haaie gevrete was, toen ‘k nog voer...

COBUS, *giechelend*

Hè-hè-hè! De haaie luste jou niet. Je bent te taai, man.

CLÉMENTINE

Hou je lippen stil!

COBUS

Tja, tja.

DAANTJE

De haaie lùste niet... ‘n Karkas slikke ze nog. Pèh! De ouwe Willem heb ‘k voor me oge in tweeën zien bijte dat ‘t bloed ‘r uit spoot. En die wàs mager.

CLÉMENTINE

Is de ouwe Willem door ‘n háai opgegeten?

DAANTJE

Door één? Door zès. Zó as-die overboord sloeg hadde ze ‘m te pakke. ‘t Water zag rood.

CLÉMENTINE, *glimlachend-ongelovig*

Hè, wat vreselijk! En toch zou ‘k ‘t wel is willen meemaken - zo iets.

DAANTJE

Pèh! Wille meemake... Wij mòtte...

CLÉMENTINE

Heeft ie geschreeuwd?